

Hjernesnakk er fint, men forteller lite om atferd

Børge Holden
psykologspesialist

Det er en grunn til at også Østbytnet prøver å forebygge utfordrende atferd ved å eliminere eller dempe foranledninger for den: Det er det eneste mulige i psykologisk behandling.

I Psykologtidsskriftet nr. 6 i år forteller Ann-Karin Nielsen Bakken om behandlingen på Østbytnet, en døgninstitusjon for barn og unge. For å forstå og forebygge utfordrende atferd, og redusere bruk av tvang, har de hatt nytte av en nevrosekvensiell modell, skriver hun.

Forståelsen av utfordrende atferd beskrives i en nevrosjargong. Hjernen kan «agere på sanseinformasjon før den 'bevisste' delen av hjernen får med seg hva som foregår», og klarer ikke å «filtrere bort» sanseinformasjon. Tilstander bestemmes av «hvor mye stresshormoner som skilles ut». «Den delen av hjernen som er tilgjengelig for oss, er rett og slett ikke åpen for fornuft og samtale.» Tanker og fornuft krever å kunne «bruke neokorteks». Nevrosepsjon er at «vårt autonome nervesystem fanger opp signaler fra omgivelsene våre på trygghet eller fare, og handler på dette før bevisstheten vår forholder seg til det».

Det som skjer i hjernen og i nervesystemet ellers, sier (...) ikke noe om atferd

«Overgangssituasjoner fordrer kortikal fleksibilitet.» Hvordan vi kan vite alt dette, står det ikke noe om.

Sier ingenting om atferd

Når Bakken beskriver hva som utløser utfordrende atferd hos et bestemt barn, og tiltak, opphører uansett nevrosjargongen. Da beskriver hun konkrete hendelser, og måter å forholde seg til hans atferd på. De tilrettela mye rundt ham «for ikke å trigge tidligere samspillserfaringer». For at han ikke skulle overveldes, kartla de «hans tilstandsavhengige fungering. I hvilken tilstand er det vi typisk ser hans atferd?» De gjorde det for å «forebygge at han blir så overveldet at han utagerer», og de reduserte slike tilstander ved å holde intensiteten i inntrykk nede, og ved «en tydelig struktur gjennom døgnet», for å øke trygghet. Andre tiltak var regulerende aktiviteter, som bordtennis og turer, mindre sansestimuli, og tilbud om stillhet når han ble aktivert. Å prate til ham kunne eskalere hans atferd. Generelt heter det også at «På Østbytnet opplever vi at barna kan være vanskelig å få kontakt med når de er aktiverte», det vil si å forholde seg til atferd. Beskrivelsene tyder på at det er erfaringer med samhandling med barn, og ikke en hjernemodell, som har gitt Østbytnet holdepunkter for hva de kan gjøre.

Det er en grunn til at de også på Østbytnet prøver å forebygge utfordrende atferd ved å eliminere eller dempe foranledninger for den: Det er det eneste mulige i psykologisk behandling. Å forholde seg til hjernen og andre deler av nervesystemet er umulig, med mindre det skal opereres, medisineres eller gjøres andre ting som psykologer ikke gjør. Det som skjer i hjernen og i nervesystemet ellers, sier dessuten ikke noe om atferd. Den som skal vite hva det som skjer i hjernen, har med atferd å gjøre, må kjenne atferden som foregår samtidig med aktiviteten i hjernen. Da er atferden allerede kjent, og det som skjer i hjernen, gir ingen innsikt i atferd, eller i årsaker til den. For når vi snakker

om psykologiske faktorer, påvirkes hjernen i prinsippet av det samme som atferd påvirkes av, det vil si konkrete hendelser i omgivelsene, og hva vi tenker og føler (som påvirkes av omgivelsene). Informasjon om årsaker og forebygging får vi dermed ved å observere personens atferd, inkludert tenkning og føling i den grad det er tilgjengelig, og hva som påvirker den, både her og nå og historisk.

Vanskelig å se nytten

Bakkens konkrete beskrivelser av hva som kan utløse, og av tiltak som kan forebygge, utfordrende atferd, bringer ingenting nytt. Slike årsaker og slik forebygging har vært kjent innenfor blant annet atferdsanalyse i tiår. Nytt av hjernemodellen er derfor vanskelig å se, men hjernen har blitt et nytt personlig pronomen. Det er ikke vi som gjør noe, men hjernene våre. (Hva gjør vi mens hjernene driver med sitt?) Hjernen styrer det vi gjør, som om den er upåvirket. Det er en ny form for mentalisme, eller en «forklaring» som bare er en ny beskrivelse av det som skal forklares. Hjernesnakk høres imidlertid fint ut. Det gir inntrykk av å holde på med noe konkret, og er salgbart, men å snakke om hjernen gir ingen innsikt i hva som kan gjøres i psykologisk behandling, når det eneste grunnlaget for å snakke om den er gjetninger ut fra atferd. Jeg lurer på hvilke vitenskapsteoretiske betraktninger som ligger bak hjerneforklaringer à la de som Bakken og andre psykologer stadig kommer med.